

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

mimarlık ve **feminizm**

Susana Torre

**ondokuz
onbir**

**her şey mimaridir
*everything is architecture***

ondokuzonbir press, 1

Mimarlık ve Feminizm, Susana Torre

Genel Yayın Yönetmeni/ Çeviren: Gamze Yeşildağ

Editör: Neslihan İmamoğlu

Orijinal Adı: Feminism and Architecture

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gamze Yeşildağ

www.ondokuzonbir.press

merhaba@ondokuzonbir.press

Mimarlık ve Feminizm

Susana Torre

Çeviren: Gamze Yeşildağ

Editör: Neslihan İmamoğlu

Susana Torre (1944) Arjantin doğumlu Amerikalı mimar, eleştirmen ve eğitimci. 1968-2008 yılları arasında New York'ta yaşadı ve 2009'dan itibaren Carboneras, İspanya'da yaşıyor. Mimari ve kentsel tasarımın yanında öğretmenlik ve yazarlık yaptığı, "kuramsal kaygıların gerçek inşa pratiği ile birleştiği" bir kariyer geliştirdi. "Önde gelen mimarların tasarladığı binalarıyla uluslararası bir ünü olan" Columbus, Indiana'ya bina tasarlamak için davet edilen ilk kadındır. Projeleri ve çalışmalarına ait detaylı bilgiler için: www.susanatorre.net

Mimarlık ve Feminizm ondokuzonbir'in "*Mimarlık ve ...*" kitaplarının ilki. Bir disiplin olarak mimarlığın ve mimari düşüncenin diğer her şeyle ilişkisini araştırmaya çalışacağımız bir serinin başlangıcı.

Susana Torre neredeyse 50 yıllık kariyerinde yaptığı teorik ve uygulamalı çalışmaların yanında mimarlık ve kadın ilişkisi üzerine düşündükleri ve yaptıklarıyla da birçok değişimin içinde yer almış bir isim. *Mimarlık ve Feminizm*, Torre'nin 2014'te verdiği ve bu iki alanın kesiştiği farklı ölçeklere değişen bir konferansı.

Torre'nin *Feminizm ve Mimarlık: Kuşaklararası Konuşmalar** programı kapsamındaki konuşmasını ilk gördüğümde, bunun *ondokuzonbir* adını alacak bu girişim için ilk adım olabileceğini düşündüm. Kendisi de fikre onay verdi ve Mart 2019'da bu baskıya özel, feminist hareketin son yıllardaki gündemlerine değinirken umut ve sorumluluk hissi aşılayan bir son söz yazdı. Sonrasında Neslihan İmamoğlu'nun şahane dokunuşu ile metin daha özgüvenli ve akıcı bir hale geldi.

Hiç bitmeyecek gibi hissettiren düşünme evresi, iletişim, çeviri, tasarım ve harekete geçme derken bir buçuk yıllık bir hazırlığın ardından dijital ve basılı bir ürün olarak ortaya çıkan *Mimarlık ve Feminizm* ardından gelecek daha birçok kitabın habercisi olsun.

Gamze Yeşildağ, *Mimar*

*The Architectural League ve Parsons the New School for Design tarafından düzenlenen program.

Mimarlık ve Feminizm

Bugünkü konum, feminist fikirlerin geçtiğimiz otuz senede mimarlık ve şehir planlama alanlarının değişimindeki katkıları ve bu katkıların alanda kabul edilmeme nedenleri. Hikayeyi tarihsel açıdan ele almak için 1977’de Brooklyn Müzesi’nde açılan *Amerikan Mimarisinde Kadınlar* sergisini tarif ederek başlamak istiyorum.

Serginin küratörüydüm ama aynı zamanda sergi ekibinin bir üyesiydim ve sergiyi Amerikan toplumundaki (özellikle konut içi) mekan üretim şartları ve bu üretime kadınların tasarımcı, teorisyen ve kullanıcı kimlikleriyle katılım oranını –feminist bir bakış açısıyla– ele alan bir inceleme biçiminde tasarladık. Daha spesifik olarak, kadının mekan içinde nasıl ikincil konuma itildiğini ve bu itilmede mimari tasarımın suç ortaklığını ortaya çıkarmakla ilgileniyorduk. Aynı zamanda “Ah, ben kadın mimarların olduğunu hiç bilmiyordum” temalı yaygın izlenime de karşılık vermek istedik.

Bu sergi; 6 adet temayı, feminist fikirlerin mimarlığı ve planlamayı değiştirmedeki 6 farklı katkısını ve bu katkıların nasıl ya görmezden gelindiğini ya da yanlış yorumlandığını incelemek için başlangıç noktamdı. Bu temalar; konut mekanının tasarımı, banliyölerin değişen yapısı, yeni bina tiplerinin geliştirilmesi, kolektif hafızanın oluşumu, doğaya karşı değişen tutumumuz ve son olarak, meşru bir tasarım paradigması olarak kadın kültürü ve kimliği.

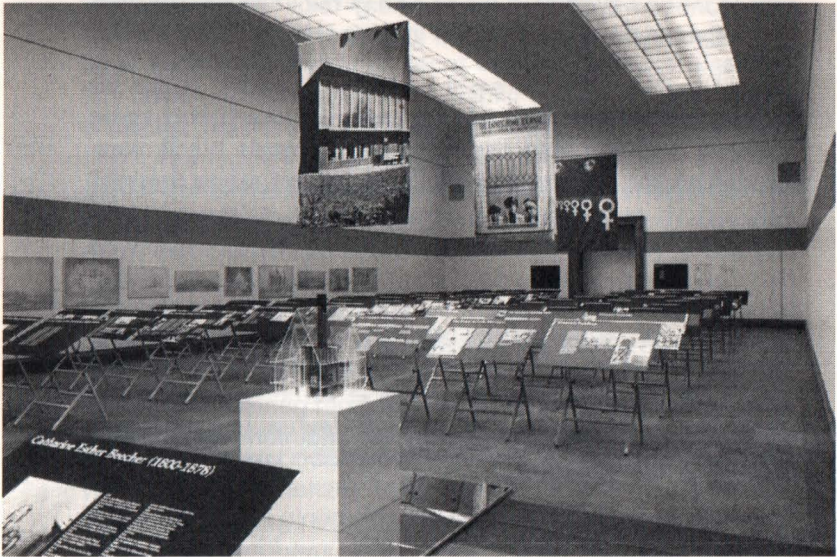
Gezici serginin 1977'deki ilk kurulumunda Brooklyn Müzesi, sergi panellerini devasa heykellere göre olan, geniş Beaux Arts galerisinin duvarlarına asmamızı bekledi. Bu ölçek uyumsuzluğunun, sergiyi o mekanda kesinlikle değersiz göstereceğini düşündüm, müzenin 150 dolarlık kurulum bütçesi ödeneği de bu düşünceyi doğruluyordu. Bu miktar, sergi panellerini taşıyacak çivileri, sonrasında delikleri kapatmak için kullanılacak dolgu alçısını ve iş gücünün bir kısmını karşılamaya anca yetiyordu. Bir "Çizim Odası" enstalasyonu fikri aklıma geldi, kadınların olmadığı ama çalışmalarının masalar üzerinde olduğu bir oda; altlıklar Charrette Corporation'ın bizi destekleyen kurucularından, Lionel Spiro tarafından temin edildi. O 150 doları da "kadınlar için yüksek ufkun" kırmızı boyası için kullandık.

Fakat kadınların mimarlıkta neredeyse hiç olmaması sorunu 1977'de çoktan çağın gerisinde kalmıştı. Örneğin sanat dünyasında kadın sanatçıların varlığı, işlerinin değeri ile olmasa da, toplum tarafından biliniyordu. Bunun yerine soru şuydu: "Neden hiç büyük kadın sanatçı yok?". Bu soru, büyük kadın sanatçı olmadığı çünkü kadınların büyüklük kabiliyeti olmadığı iddiasına meydan okuyan, öncü ve oldukça ilham verici bir Linda Nochlin analizinin başlığıydı. Söylemek gerekir ki, erkek kurumu standartlarınca tanımlanan *büyüklik*, bence kendi alanımızda hala aşamadığımız bir problem.

Projemizin hedeflerini gerçekleştirmek ve araştırmamızın Mimarlıkta Kadın Arşivi'nde¹ ortaya çıkardığı kadın çalışmalarını görünür hale getirmek için, sponsorumuz New York Mimarlık Birliği'nin² bazı önde gelen yönetim kurulu üyelerinin ısrarcı baskılarına direnmek zorundaydık. Sayıyı sadece, çalışmaları (erkek) ileri gelenler tarafından kabul gören "istisnai kadınlar"a düşürmek istediler. Öyle "daha güçlü" bir sergi olacağını söylediler. Ayrıca sınırlı sayıdaki bu olağanüstü Amerikalı kadınlara -bulabilirsek- birkaç Avrupalıyı da eklememiz önerildi.

1 The (International) Archive of Women in Architecture, Mimarlık ve Şehir Araştırmaları Koleji ve Virginia Tech Üniversite Kütüphanelerinin ortak programı olarak 1985 yılında kuruldu.

2 The Architecture League of New York, Mimarlık, şehircilik ve ilgili disiplinlerde yaratıcı ve entelektüel çalışmalar için kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.

Amerikan Mimarisinde Kadınlar Sergisi
(www.susanatorre.net)

Gerçekten de, eğer onların yolundan gitseydik sergi kapsamına girecek kadınların sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi; mesela ülkenin en varlıklı patronlarından Phoebe Hearst'ün himayesindeki Julia Morgan ya da kendi parasıyla kız ve erkek okulu tasarımlarını inşa ettiren Theodate Pope Riddle, Philip Johnson'un zengin teyzesi. Ve bu, sadece tüm kadın mimarların görünür olma haklarına değil, daha da önemlisi, ulaşmak istediğimiz asıl analitik hedeflere engel olacaktı. Ayrıca bizim hikaye anlatım biçimimiz, (erkek) mimar figürüne ve onun çalışmalarına ya da akımlarına ve stiline odaklanan hakim mimarlık tarihi yazımı yönteminden bariz bir ayrışma gerektiriyordu. Onun yerine, kadınların kendi görünürlüğüne yok eden bu karmaşık yapbozda nereye yerleştiğini ortaya çıkarmak için üretimin sosyal ve kültürel şartlarına odaklandık. Şartlar farklı çevrelerde çeşitlilik gösterdiğinden, analizimizi odakta tutmak için kendimizi Amerika ile sınırlandırmamız gerektiğini hissettik. Bu mimarların işleri bir tarafta çok daha tanınmış konut tasarımcılarının, evi kadının "toplumdaki yeri" olarak kavramsallaştıran deneyimsiz mimarların işleriyle bir tutuluyordu, bir tarafta da kadının kamusal alandaki yeri için (1883 yılında Chicago'da ve 1973-1975'te Los Angeles'ta yapılan ve önemli bir kültür merkezine dönüşen World's Exposition'da) tekil "Kadın Binaları" üzerinden teyit arayan isyankar kadınlarınkiyle.

Unutmamalıyız ki sergi ve kitap dünyadan kopuk bir şekilde değil, geçen otuz yılda kıymetini bilmediğimiz kadın haklarını sağlama alan, toplumda ve yasalarda büyük yapısal değişimler yaratan neredeyse on beş yıl süren feminist aktivizm ve sosyal teorinin sonucu olarak ortaya çıktı. Bu değişimler yalnızca feminist aktivizm ve fikirler sayesinde oluşmadı fakat onlarsız da olamazdı. Onlar diye söz ettiğim (diğerlerinin yanında); konut ve eğitime erişim, kalıplaşmış cinsiyet rolleri dışındaki mesleklere erişim, bir kadının üstlenebileceği görev yelpazesinin genişlemesi, kamusal gösterime uygun duyarlılıklar ve hisler aralığının genişlemesi, kadın ve erkek arası ilişkinin değişmesi ve kadınların siyasi güce erişiminin desteklenmesi.

Tanımladığım bu altı alan çok geniş kapsamlı değil. Eminim daha derin araştırmalar başka maddeleri de ortaya çıkaracaktır. Bunun yanında tasarım çalışmalarım hepsini irdelemiş olsa da, sunumda tüm projeleri açıklamaktan ka-

çınıyorum, yalnızca zaman kısıtlamasından değil, internet sitesi³ ziyaret etmenizi ya da gösterdiğim projeleri Google’la-manızı ümit ettiğim için.

1. Konut Mekanının Tasarımı

Feminizmden ilham alınarak yenilenen konut mekanı tasarımı bildiğimiz gibi ilk olarak 1880’lerde, Dolores Hayden’in *The Grand Domestic Revolution* kitabında ortaya çıktı. Fakat ev işlerinde büyük değişimler tasavvur eden bu radikal planların etkisi, tek bir çalışanın yani ev hanımının (karının) işlerini daha efektif hale getirmek için tasarlanan baskın mutfak modeline kıyasla çok sınırlıydı. MoMA’nın 2011’deki *Counter Space* adlı sergisinde Margarete Schütte-Lihotzky’nin 1926 tarihli *Frankfurt Mutfağı’nın*, modern mutfağın muhteşem yeniliği olarak sunulması bu yüzden çok rahatsız ediciydi; çünkü o model, tipik bir Alman işçi evinde yemek odası ile bir arada olan mutfak yerine efektif ve ayrı bir oda yerleştirmişti. Schütte-Lihotzky’nin, Christine Frederick’in Taylorizm uygulamasını temel aldığı tasarımı, tam da bu konudaki onlarca yıllık feminist analizi ve iyileştirmeyi görmezden gelerek kadınları o mekanda tecrit etmişti. “Modern” kadınlar bile böyle çağdışı tasarımlar üretebilir ve bizler modernitenin o mutfak tasarımıyla değil, kadının sabit domestik rollerinden kurtuluşuyla ifade edildiğini kabul edecek kadar akılcı ve dürüst olmalıyız. Bugün hiçbir Amerikalı tasarımcının tek bir kadın çalışan için mutfak tasarlayacağına inanmıyorum, asıl görev beslenmek için bütün ailenin katılımını sağlamaya yönelik tasarım yapmaktır.

Hayden’in kitabı 1880’ler ve sonrasının, ev sınırlarını aşıp mahalle tasarımına ulaşan feminist mimari planlarını içeriyor. Bu planlarda, ev işleri birden fazla hane tarafından paylaşılan endüstriyel sağlamlıktaki ekipmanın olduğu mutfaklar ve çamaşır odalarında yapılıyor. Paylaşımlı servislerin yer aldığı buna benzer kooperatifler 1920’lerde New York City’de uygulanmış olsa da fikir ABD’de ortak konut hareketi tarafından, 1991’de Davis California’da hareketin önderleri

Margarete Schütte-Lihotzky'nin Frankfurt Mutfağı
(www.museumangewandtekunst.de)

Kathryn McCamant ve Charles Durrett'ten oluşan mimari ekibin tasarladığı ilk topluluk olan *Muin Commons* hayata geçtiğinden beri daha çok benimsendi.

2. Banliyönün Değişen Yapısı

1998 tarihli makalem *Şehir Planlama Gündemini Genişletmek*'te şöyle yazmıştım:

"1970'lerin ortalarında Amerikan toplumunda erkek egemenliğinin dışavurumları, sosyal adaletsizliğin her türlü-süne karşı daha geniş ve farklı bir sosyal hareket tarafından saldırı altındayken, feminist akademisyenler ve politikacılar dikkatlerini geleneksel banliyö ortamında kadınlara yönelik kısıtlamalara yönelttiler. Bu odaklanmanın bir sebebi kadınların eğitime erişiminin kolaylaşması ve iş gücüne katılımının giderek artmasının erkek ve kadın rol ayrımını değiştirmesi, özel ve kamusal alan ayrımcılığının sorgulanmasının düşük yoğunluklu banliyö yerleşimlerine örnek olmasıdır. Önde gelen çalışmalar konut ve mahalle tasarımının kadınların ekonomik fırsatlar ve sosyalleşebilirlik ile ilişkisini göstermiştir. (...) Fakat kentler herkes için çok daha büyük imkanlar sunarken banliyölerin önlenemez bir büyüme eğilimi vardı. Bu nedenle akademisyenler, mimarlar ve toplumsal aktivistler Amerikan banliyölerinin şehirlere daha çok benzemesi gerektiği fikrini desteklediler, yani daha yoğun ve şehirleşmiş, toplu taşımaya erişimi kolaylaştıran, hizmet ve servislerin konutlara yürüme mesafesinde olduğu yerler. Bu girişimde imar (bölgeleme) değişiklikleri öncelikli görüldü çünkü imar, mekanların çalışan kadının ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde yaratıcı kullanımını önlemek için kullanılıyor(du). Kira ödemek ve marketi olan mahallelerde yaşamak için çalışan ve aynı evde yaşayan yalnız ebeveynli aileler buna bir örnektir. Zor durumdaki yoksul kadınların kısıtlayıcı imar çalışmalarının sonuçlarına katlanması gerektiğini savunanlar ki bu paylaşımlı konutları sınırlandırmak demekti, yüksek suç oranına sahip, düşük kaliteli okulların olduğu, daha az toplu taşıma ve sosyal tesisin yer aldığı kenar mahallelerdeki kadın barınaklarına ve diğer hizmet alanlarına zarar verdiler."

Bu yazdıklarımı takip eden yaklaşık on beş senede tasarımcılar, karma kullanımlı bölgeleme ve pek çok yeni konut tipi gibi banliyöleri dönüştürecek çok sayıda girişimde bulundular. Banliyölerin çileli dönüşümü iki farklı uç arasında hızlanıyordu: New Urbanism'in lüks konut siteleri olan *Geleneksel Mahalle Yapılaşmaları*⁴ -*Celebration* gibi ufacık ve varlıklı bir azınlığa uygun- ve *Daha Eşitlikçi Toplum için Ev Hanımları Örgütü*'ne⁵ ait, her topluluk içinde iş imkanının da olduğu, Dolores Hayden'in mevcut banliyölere getirdiği düzenleme.

Ülke çapındaki yerleşim birimlerinde ırksal ve ekonomik entegrasyonun sağlanması görevi beklemedeydi. Görünüş, ölçek ve malzeme olarak geniş bir aile konutuna benzeyen -böylece çevresiyle uyumlu görünen- ve birden fazla ailenin bir arada yaşadığı tasarımlarla uygulanan, her seferinde sadece birkaç ailenin dahil olabildiği çok kısıtlı bir entegrasyon modeli, bir çözüm olarak beyaz orta sınıfa daha uygun olmakla birlikte şüphesiz yetersizdi. Daha şimdi, onyıllar sonra Federal Yönetim banliyölerin entegrasyonu için çok çaba sarfediyor, yoksul azınlıklara daha iyi barınma ve eğitim imkanları sunan bu girişim, özel yerleşim alanlarını korumaya kararlı muhafazakarların sert direnişi ile karşılaşılıyor.

3. Yeni Bina Tiplerinin Geliştirilmesi; Eskilerinin Yeniden Tanımlanması ve Yeni Yapılaşma Standartları ile Detaylarının Tasarlanması

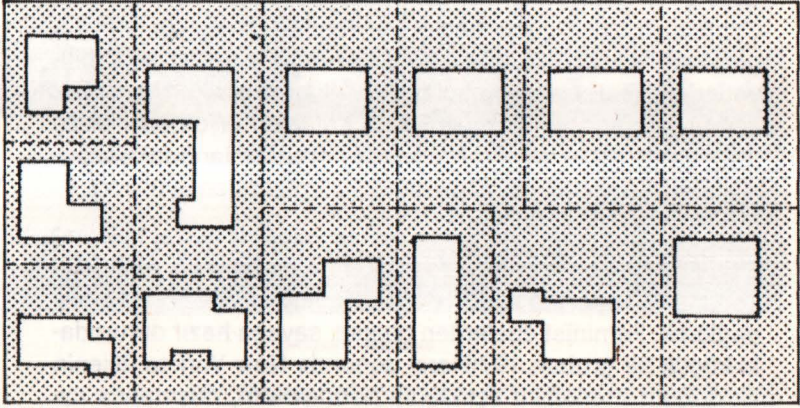
ABD'de kadınların iş gücüne katılımı, en aşağı 19.yy.'ın sonunda Bertha Palmer gibi varlıklı feminist patronların 1893'te Chicago Columbia Expo'suna bir *Kadın Binası* dahil edilmesini sağlayabildiğinden beri yeni kamusal bina tiplerinin oluşumunu teşvik etti. Expo'daki birbirine benzeyen neo-klasik pavyonların aksine Kadın Binası'nda, feminist fikirlerin paylaşıldığı ve birçok konunun yanında ev içi iş gücüne harcanan zamanı azaltan teknolojilere dair derslerin

4 Traditional Neighborhood Development (TND), bütün bir mahallenin veya kasabanın geleneksel şehir planlama ilkeleri kullanılarak inşa edilmesidir. Az da olsa boş alanların doldurulması ya da mevcut binaların yeniden işlevlendirilmesi gibi uygulamaları da kapsıyordu.

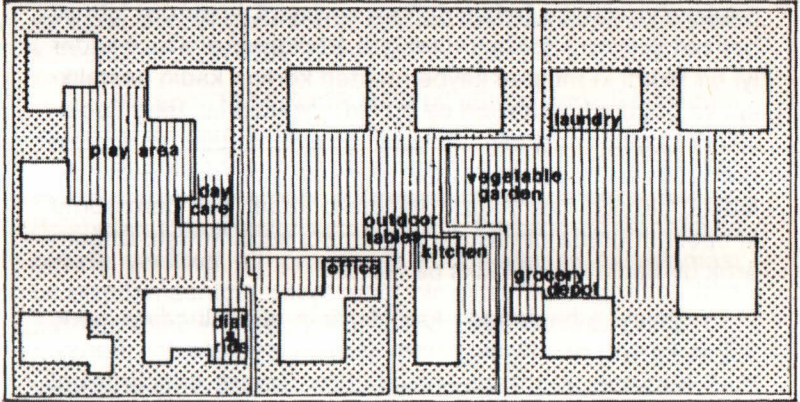
5 Homemakers' Organizations for a More Egalitarian Society (HOMES)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

(A)

(B)

0 100'

private space

collective space

A, banliyö mahallesi kütle planı.
B, HOMES'un yeniden canlandırma öneri projesi.
Aynı yapı adasında yeni ortak mekanlar ve servisler.
(www.nowwhat-architexx.org)

de yapıldığı geniş bir merkezi alan bulunuyordu. Bildiğimiz gibi, bu yeni bina tipi 1893'te Expo'da doğdu ve 1973'te Los Angeles California'da, programını bir kültür merkezi ve bir sanat okulu olmak üzere genişleterek yeniden canlandı; orada yüzlerce hatta belki de binlerce kadın sanatçı ve tasarımcı verimli bir arkadaş/meslektaş ortamında fikir üretme şansı yakaladılar ki o fikirler aynı dönemde bu ülkedeki sanat kültürünü mimarlık kültürüne göre çok daha derinden değiştirdi. Cynthia Rock'un çözümlediği yenilenmiş bir tip de, 20.yy.'a girerken "kendi topluluklarına yön vermedeki güç ve kabiliyetlerini" göstermeyi amaçlayan Afrikan Amerikan ve beyaz kadınlar tarafından kurulan *Kadın Kulüpleri* (Women's Club) tarafından örnek alındı. Bu yapılar, programlarındaki özöğrenim için ayrılmış alanlarla erkek kulüplerinden ayrılıyordu.

İkinci dalga feministler olarak yalnızca kürtaj hakkını⁶ elde etmedik -aynı zamanda doğumun bir hastalık gibi değil kendi asli doğasına uygun doğal bir olay olarak görülmesini sağladık. Feminist ebelerden oluşan, savaşa hazır durumdaki küçük bir grubun 1970'lerin sonunda New York'ta ülkenin ilk doğum merkezini açtıklarını hatırlıyorum, düşmanca uygulanan bürokrasiye ve tıp kurumuna karşı sabrın kazandığı büyük bir zafer. Yenilenmiş eski bir konakta çalışıyorlardı ve odalar tüm aile üyelerinin doğum sevincini yaşaması için ev benzeri dairelere dönüştürülmüştü. Bildiğimiz gibi bu o kadar iyi bir fikirdi ki müşteri kaybetmekten korkan kadın hastahaneleri ve doğum hastaneleri de bu fikri uyguladılar. Bina tipolojilerini değiştirmesi için mimarlar görevlendirdiler ve doğum merkezlerine büyük boy yatak ve jakuzi gibi lüks eşyalar eklediler, birçoğu beş yıldızlı otellere o kadar çok benziyordu ki ebelerin orada olmasının asıl amacı saptırılmıştı: Doğum artık bir hastalık değil lüks bir tatildi.

20.yy.'ın başlarında kadınlar için güvenli çevre, genç bekar kadınların büyük kentin (erkek) şiddetinden korunmuş hissederek çalışma hayatlarına devam edebilmesini sağlayan yeni konut otel (apart daire) tipolojisi demekti. 1970'lerden itibaren sığınak, şiddet görmüş kadınların ve çocuklarının hayatlarını (eril) şiddetten uzak bir şekilde yeni-

6 Bahsedilen Roe - Wade davası, ABD Yüksek Mahkemesi'nin, ABD Anayasası'nın hamile bir kadının hükümetin aşırı kısıtlaması olmadan kürtaj yaptırmayı seçme özgürlüğünü koruduğuna hüküm verdiği önemli bir kararı.

WOMAN'S BUILDING.

1893 Chicago Columbia Expo, Kadın Binası (wikipedia.org)

den kurabilecekleri yer anlamına geliyordu. Bu yeni bina tipini ve buna benzer yeni konut tiplerini kent ile bütünleştirmek korkunç zordu, *NIMBY*⁷ klasiklerinden biri yaşıanıyordu.

Parsons'ta Mimarlık Bölümü'nün başındayken şimdi-lerde FxFowle'un kıdemli ortağı olan Sylvia Smith'in katılımıyla bir konut tasarımı dersi veriyordum. Bu ders Marjory Perlmutter'in kâr amacı gütmeyen bir gayrimenkul geliştiricisi olan Community Access Inc.'i, Parsons öğrencileriyle birlikte yenilikçi bir programla konut alanları tasarlaması ve uygulaması için davet ettiği bir girişimle başladı. Şiddet görmüş anneler ve çocuklar için daireler ile tedavi olan bağımlılar için stüdyoların olduğu, tamamlayıcı ihtiyaçları olan insanların birbirini desteklediği bir topluluk yaratmayı amaçlıyorlardı. Bazı öğrenciler FxFowle'da projenin yapım aşaması için uygulama dokümanları üzerinde çalıştılar. Fakat önerilen mahallenin Aşağı Doğu yakasındaki "soylulaştırıcılar" projeyi

⁷ Not In My Backyard, Benden Uzak Olsun. NIMBY yerel sakinlerin yakınlarında yeni bir yapı önerisine, potansiyel olarak tehlike içerebileceğini düşündüklerinden karşı çıkmasını tanımlayan bir kısaltmadır.

durdurmayı başarinca, fikir sonuca ulaşamadı. Ne garip ki, bu grubun lideri benim Columbia Kentsel Tasarım yüksek lisans programından eski bir öğrencimdi.

1985-87 yıllarında Columbus, Indiana'nın -kadın- valisi itfaiye kuvvetine kadın alımlarının desteklenmesini isteyince, yeniden tanımlanan bu bina tiplerine benim katkım da *5 Numaralı İtfaiye Binası* tasarımı oldu. Nihayet feminist aktivistler farklı gereksinimlere yönelik daha kapsayıcı alanlar talep ederek güçlü kuvvetli erkekler için oluşturulan tasarım standartından kurtulmaya katkıda bulundular; mekanların engelliler (ve bebek arabalı ebeveynler) için daha erişilebilir olmasını için kapı aralıkları, tuvaletler, otobüsler ve parklar yeniden tasarlandı.

4. Amerikan Kentinde Kolektif Hafızanın Biçimlenmesine Dair Algımızın Değişmesi

Bu hafıza ile ilgili sorular, kolektif deneyime nerede ve nasıl işlendikleri, feministler için son derece önemli olmuştur. Tamamen unutulmuş şanlı erkeklerin heykelleri ve büstleri park ve meydanlarımızda varlığını sürdürürken, kadınların ve mülksüzleştirilen insanların tarihi yaklaşık 25 yıl öncesine kadar kamusal alanda görünmüyordu. Ellis Island'ın, göçmen toplulukların Amerikan toplumuna yaptığı katkıların anıldığı bir yere dönüştürülmesi önerim ve Dolores Hayden ile Sheila Levrant de Bretteville'in Los Angeles'taki Biddy Mason'ı anma parkı, unutulmuş tarihlerin toplumsal belleğe işlenmesinin iki örneği.

Savaş hikayelerinin anılma biçimi de değişiyordu, bu durum beraberinde Vietnam Savaşı Anıtı'nın -ABD'nin kazanmadığı bir savaş- ülkenin en kutsal anma mekanı olan Washington Mall'da yapılması kararını getirdi. Maya Lin'in tasarladığı anıt bu değişimin somutlaşması açısından büyük önem taşıyordu, bir kadın tarafından tasarlandığından değil (gerçi bu da başlı başına önemliydi), anıtın kendisi kahramanca olmadığı ve tipik erkek anıtsallığını kullanmadığı için. Lin bunun yerine kişiye özel yasın kamusal alanda görülebildiği bir sahne yarattı; kişisel eşya bırakma töreni anıtın bir parçası oldu ki bu tören o dönemden beri tüm anmalarda

1893 Chicago Columbia Expo, Kadın Binası (wikipedia.org)

1893 Chicago Columbia Expo, Kadın Binası (wikipedia.org)

uygulanıyor. Ben de hafızanın yeniden yazımını *Ground Zero*'daki *11 Eylül Anıtı* için düzenlenen bir yarışma için hazırladığım projede irdeledim ve anıtsal mekanı, herhangi bir yeri kutsal bir mekan yapmak için gerekli olan belleğin o kolektif ve döngüsel ritüelini tekrarlamak üzere tasarladım.

5. Koruma Kavramına Yönelik Tutumumuzun -Doğanın Fethedilmesi Yerine- Köklü Değişimi ve Ekolojik Bir Uygulama Olarak Sürdürülebilir Tasarımın Ortaya Çıkması

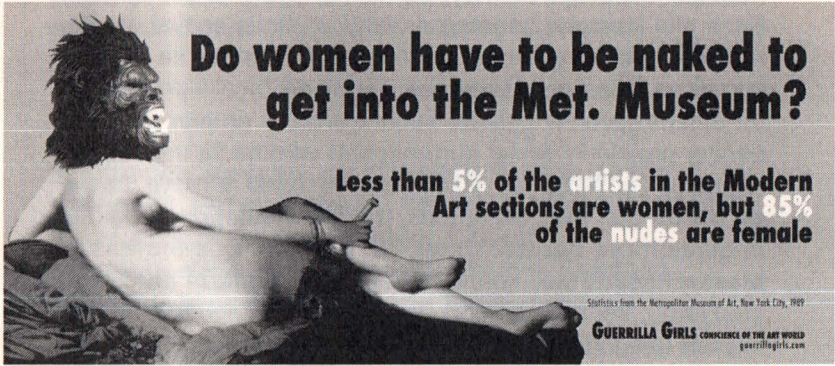
Bu geniş başlığın hakkını vermek için başka bir konferans gerekir, çünkü kadın ve doğanın tarihi denklığı, kadının toplumdaki ikincil konumunun merkezinde yer alıyor. Doğa üzerinde kurulan egemenlik tutumunun, yerini doğa ile işbirliği içinde olmaya bırakması kadının dünya çapındaki statü değişiminin sembolüdür. Feminist fikirler ve uygulamalar, karşı karşıya olduğumuz en acil sorun olan, küresel çevremizi bozguna uğratan zehirli uygulamaların tersine döndürülmesinde etkili güçlerden biridir.

6. Meşru Bir Tasarım Yaklaşımı Olarak Kadın Kültürü ve Kimliği

Konu inatla sorulan o sinir bozucu "kadınlar erkeklerden farklı mı tasarlıyor ki" sorusu değil, tasarımcıların işlerine kadın kültürü ile ilgili feminist endişeleri ve fikirleri dahil etmek için aradıkları yöntemler. Feminist sanatçılar 1970-80'lerde, sanatın yalnızca izleyicinin toplumsal yapıyı sorgulamasını sağlamadığı, bunu ayrıca kadınların farklı bakış açılarını görünür kılarak da yapabildiği fikrini -1930'lar da Frida Kahlo ve Tina Modotti gibi sanatçılar buna zaten aşinaydı- yeniden ortaya çıkardılar. Joan Semmel ve Judy Chicago gibi sanatçılar bunu figüratif olarak yaparken Harmony Hammond gibi diğer sanatçılar soyutlamaya feminist ve eleştirel bir amaç aşılamanın yollarını aradılar. Joyce

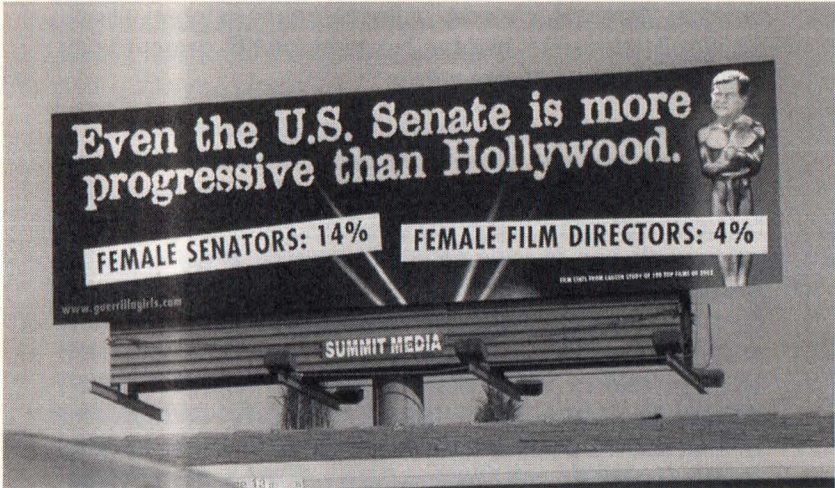
Kozloff ve Mimi Shapiro gibi sanatçılar kadın zanaatının sözde “küçük” sanatlarını önde gelen resim ve heykel sanatlarıyla aynı seviyeye taşıdılar ve uzun zamandır “ciddi” sanattan men edilmiş olan bezemeyi yeniden ortaya çıkardılar. Judith Baca gibi kamusal sanatçılar ötekileştirilmiş sosyal grupların kültürlerini ve etnik kökenlerini duvar resimleri ile görünür kılmak ve onları onurlandırmak için büyük ölçekli projeleri ya da inşaat güvenlik çitlerini kullanıyordu; o gruplar da buna benzer projelerin devlet kurumlarının yardımı ile inşa edilen kamusal yapılarda da kullanılmasını talep etmeye başladı. Bunun gibi bazı denemeler, mimari tasarımda da kendini göstermeye başladı. Örnek olarak: Mary Otis Stevens’in, Massachusetts’deki konut projesi; Zaha Hadid’in Katar’daki stadyumu; Venturi ve Scott Brown’un bina cepheleri ve mobilyalar üzerindeki doku ve bezemeleri; benim el yapımı yorgan desenlerinden ilham alan *A Little House* projem, Benedetto Tagliabue’un Şangay’da İspanya’yı temsil eden *Basket pavyonu*, Isabel Coixet’in aynı pavyon içindeki dev hareketli bebeği. Jennifer Bloomer ve Liquid Inc.’in mimarlıkta kadınlık doğasına dair görsel araştırmalarının yanında gösterdiğim örnekler, “feminist mimarlık” adındaki yapay kategori altında ayrı tutulmak yerine, çağdaş mimarlık pratiği çerçevesinde değerlendirilmeye devam ediyor.

Maalesef sanat kültürüne feministler tarafından dahil edilen değişimlerin işlenmesini destekleyecek bir eleştirel yapıya sahip değildik, hala da değiliz. Kadın mimarların işleri hakkında yazan Lucy Lippard gibi önemli bir eleştirmenimiz yoktu ya da son 15 yılda sanattaki feminist söylemin yaratımında önemli bir enstrüman olan *Heresies* gibi bir feminist dergimiz. Sergilerinde ve koleksiyonlarında kadın eserlerine acınası derecede az yer veren büyük müzeleri açıkça rezil eden, kendilerini “sanat dünyasının bilinci” olarak niteleyen Guerilla Girls yoktu. Şu an Guerilla Girls Hollywood’dan başlayarak sinema sektöründeki kadınlara da el uzattığına göre, belki de kadınların büyük mimarlık ofislerinin karar verici pozisyonlarındaki acınası oranlarını ifşa eden mimari bir uzantı da bekleyebiliriz. Tuhaf olan şu ki, ısrarlı bir stereotip olarak değişmeyen şey, Zaha Hadid ve Jeanne Gang’in tasarladığı yapılarla ilgili son zamanlarda yazılan makalelerde görebildiğimiz gibi, kadın mimarlar ve eğrisel geometri arasında kurulan o ilişkilendirme. Nedensizlik ve oransızlık ile bağdaş-

Gerilla Kızlar afişi. (www.e-flux.com)

Kadınlar Metropolitan Museum of Art'a girmek için çıplak olmak zorunda mı?
Kadın sanatçılar Modern Sanat seçkisinin %5'i ama nülerin %85'i kadın.

Gerilla Kızlar afişi. (justfortherecord.space)

ABD Senatosu bile Hollywood'dan daha ilerici. Kadın senatör oranı %14, kadın yönetmen oranı %4.

tırılan eğriler, sadece kadınlara özgü bir yaradılış özelliğiymiş gibi. Oscar Niemeyer, Eero Saarinen, Frank Gehry ya da Santiago Calatrava'nın işleriyle, eğrisel geometri ve kompleks biçimler üzerine kurulu bir mimarinin ortaya çıkmasına imkan veren yazılımların giderek artan kullanımı düşünüldüğünde bu tuhaf bir durum. Cinsiyet ayrımı yapan bu stereotip, analiz edilip geçmişte kalan saçma ve acayip bir anıya dönüşmeyi beklerken varlığını sürdürüyor.

Feminizmin mimarlık, planlama ve kentsel tasarım-daki etkisinin ne kadar güçlü ve çok yönlü olduğunu gösterebildiğimi umuyorum. Fakat bu etki genellikle bu alanların tarihinde ve kuramlarında görmezden gelindi; nasyonalizm, sosyalizm, faşizm ya da bölgeselcilik gibi ideolojilerin önemi kabul ediliyor olsa da. Bu kasıtlı gözden kaçırma ve inkarın nedenlerinin pek çoğu, bir önceki on yılda canlanan feminizm ve diğer eşitlikçi hareketlere karşı 1980'lerde yükselen muhafazakar ideolojilerle ilgili. Ronald Reagan'ın 1981-1989 yılları arasındaki başkanlık döneminde *Eşit Haklar Yasası Değişikliği* sunulmuş fakat anayasaya dahil edilememiştir. O dönem dünyadaki en güçlü kadın, "toplum diye bir şeyin olmadığına" ve sadece "kendilerine bakmakla yükümlü olan erkek ve kadın bireylerin olduğuna" inanan, antifeminist Margaret Thatcher'dı. Kendisi "Kadın hakları mücadelesi kazanıldı. Bu hakların yüksek sesle talep edildiği ve tartışıldığı günler artık bitti." demişti. Bir diğer sözü de şuydu: "Feministler benden nefret ediyor, değil mi? Onları suçlamıyorum. Feminizmden nefret ediyorum! Feminizm zehirdir." Bu fikir Feminizmin gelişen bir güç olduğunu söylemek yerine öldüğünü beyan eden medya tarafından güçlendirildi ve "post-feminist" dönem olarak adlandırılabilir 1980'lerde ve sonrasında feministler sütyen yakan erkek düşmanları olarak kalıplaştırıldı.

Her şeye rağmen, yine 1980'lerde, %50'si Ivy League⁸ okulları olmak üzere çok daha fazla sayıda kadın mimarlık okullarına girmeye başladı. Onlar da kendilerini, eşit haklar için verilen mücadelenin sona erdiğini düşünerek "post-feministler" olarak tanımladılar. Aldıkları üst düzey eğitime

8 Ivy League Okulları, ABD'de ülkenin en iyileri arasında 8 vakıf üniversitesinden oluşan birlik. (Brown Üniversitesi, Columbia Üniversitesi, Cornell Üniversitesi, Dartmouth Kolej, Harvard Üniversitesi, Princeton Üniversitesi, Pennsylvania Üniversitesi, Yale Üniversitesi)

rağmen iş yerindeki ayrımcılığın etkilerini görmelerine bir on yıl kadar vardı. İş yerindeki cinsel taciz, doğum izni politikası ve "cam tavan" gibi konular; ırk, sosyal statü, cinsel yönelim, farklılığa ve "ötekine" açık olma meseleleriyle birlikte 1990'larda ortaya çıkan üçüncü dalga feminizmin esas gündemini oluşturdu.

Tokenizm

Mimarlık ofisleri ve mimarlık okulları 1970'lerde kadınları işe almaya (epey yavaşça) başladılar. Gel gör ki işe alım şartları, yaşadığım bir hikayede anlatacağım gibi, oldukça tuhaftı. *Amerikan Mimarisinde Kadınlar* sergisinin açılışından kısa bir süre sonra prestijli bir Ivy League üniversitesinin dekanı ek Tasarım Stüdyosu öğretim üyeliği teklifiyle beni aradı. Orada artık birlikte olacağımızı söylemek için bir meslektaşımı -o üniversitenin tarihinde tasarım dersi veren ikinci kadın- aradığımda bana önceki gün sözleşmesinin yenilenmeyeceğinin kendisine bildirildiğini söyledi. Dekanın ona söylediğine göre bunun sebebi performansıyla ilgili bir memnuniyetsizlik değildi, "başka bir kadına da şans vermesi" gerekiyordu. Akademideki ve profesyonel hayattaki erkeklerin sahip olabildiği fırsatlara, yetkilere ve ayrıcalıklara kadınların nasıl erişebildiğine ilk kez tanık olmuştum: teker teker.

Tokenizm olarak bilinen bu olgu yalnızca kadınlara uygulanan muamele ile sınırlı değil, 1950'lerden başlayarak Yahudileri ve sonrasında WASP⁹ ağırlıklı kurumlarda Afrikalı Amerikalıları da içine katarak tüm azınlıkları etkiliyor. Göstermelik olarak kullanılan azınlıklar üzerine Rosabeth Moss Kanter'in, seçilen bu kişilerin belli bir grubun temsilcileri olarak görüldükleri için kendi bireyselliklerinden ödün verdiklerini gözlemlediği öncü çalışmasıyla başlayan kapsamlı bir sosyolojik ve psikolojik literatür mevcut. Bu insanlar bireyselliklerini yeniden elde etmek için kendilerine ve başkalarına bu stereotipin bir istinası olduklarını kanıtlamak zorundalar. Bu yüzden bazı kadınlar ısrarla **kadın mimar** değil, **mimar** olduklarını söylüyor.

9 WASP (White Anglo-Saxon Protestant) Beyaz Anglosakson Protestan

Wikipedia'nın Tokenizm sayfasında Woody Allen'in bu sorunu ele alan, bir reklam ajansında çalışmaya başlamasını anlatan 1964 tarihli bir skeci var, diyor ki: Ajans "ofiste oturması ve Yahudi görünmesi için" haftada 95 dolar ödeyeceği bir adam istiyordu. Azınlık grupları da işe aldıklarını dış dünyaya kanıtlamak istediler yani. İşe aldıkları da ben oldum. Ajanstaki müsamere Yahudisiydim. Yahudi görünmek için deli gibi uğraştım. Notlarımı sürekli sağdan sola okudum filan. Sonunda beni kovdular, çünkü çok fazla Yahudi bayramı izni almıştım."

Zararsız, güvenilir karakterleri için ya da farklılıkları egzotik ve çekici bir biçimde ifade edildiği için seçilseler de, bu temsilciler oldukça görünürlerdir ve kapsayıcı bir görüntü yaratmak için hizmet ederler. Erkek iş arkadaşları ve yöneticileri tarafından daha sıkı bir incelemeye tabi tutulurlar ve daha düşük verimli çalışanların yerine hemen başkası alınır ya da sertçe kulakları çekilir. Kanter, tokenizm sorununun belli çalışma alanlarında kadın sayısı arttıkça yitip gideceğini savundu fakat baskın kurumsal kültürde ayakta kalmak ya da başarılı olmak için benimsenmiş tokenizmi öngöremedi. Teoride, dezavantajlı gruplardan göstermelik olarak seçilenler kendi statülerini ve ayrıcalıklarını, içinde bulundukları gruba yardım etmek için kullanıp sosyal değişime katkıda bulunabilirlerdi. Pratikte ise sosyal bilimcilerin ve psikologların araştırmalarının sürekli olarak gösterdiği gibi bu insanlar "dezavantajlı gruba dahil olanların kolektif ve kalıp dışı davranışlarını desteklemeye" yatkın değil.

Tokenizm için seçilenler "avantajlı gruba kolayca dahil edildiklerinden", erişimi sıkı denetim altında tutan yerleşik kurumsal değerlerle özdeşleşmeye meyilliler. Böylece bu kişiler "dezavantajlı grupların daha kapsamlı bir şekilde temsil edilmesinin yolunu açmak" yerine, "daha geniş bir sosyal değişime engel" haline geliyorlar. Bundan dolayı da akademinin ve profesyonel yaşamın yüksek basamaklarına kabul edilmenin tadını çıkaran kadınlar, hiçbir zaman ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ve mimarlık kariyerlerindeki yükselişin "kişisel bir şey" olup cinsiyetten bağımsız olduğunu dürüstçe söyleyebiliyorlar.

Bu aynı zamanda kadınların mimarlıktaki yükselişini prensip olarak destekleyen yine mimarlık alanındaki birçok

kadının, kendilerini feminizm ile ilişkilendirmeme nedenini açıklıyor. Kurumsal ve profesyonel kültür, kişisel muhalefetten kuvvetlidir ve bunun sonucu olarak kadınlar belli kurumsal değerlere kafa tutmadılar, **bu değerler kadınların kendi çıkarlarına düşman olsa bile**. Bir başka deyişle: “Düşmanı gördük, o (adam)kadın biziz!”

Peki Ya Bundan Sonrası?

Bugün, “mimarlıkta kadınlar”dan bahsettiğimizde söyleme odaklanmıyoruz, bunun yerine ücret eşitliğine, işini elinde tutabilme veya terfi hakkına erişimin uygulanmamış gündemine ya da bu oldukça zahmetli mesleğin ve (en az bir o kadar zaman alan) çocuk yetiştirme ve ev hayatı üretiminin taleplerini karşılamanın zorluğuna odaklanıyoruz ki çoğu kadın bu ikisi için de daha büyük sorumluluğu üstleniyor.

Amerikan Mimarisinde Kadınlar sergisinin üzerinden geçen 30 yıldan fazla sürede, hala mimarlık öğrenimi ve lisans sahibi olma arasında ortadan kaybolan yüksek oranda (şu anda %32) kadına ne olduğunu merak ediyoruz, şu an lisanslı mimarların yalnızca %18'i kadın. Kadınları mesleği terk etmeye mecbur bırakan baskılarla ilgili endişelenmeye devam ediyoruz ki buna dahil olanlar: uzun çalışma saatleri, kabul görölme eksikliği, yükselecek net bir yön olmaması, düşük maaşlar -hepsi değiştirilebilir ve düzeltilebilir şeyler. Ve tüm bunlara rağmen farklı uluslararası ödüller yanında iki kadın Pritzker Ödülü kazandı, bir kadın yönetici çok önemli ve ses getiren bir gökdelen tasarladı ve önemli mimarlık ofislerinde ortak olmuş veya kendi ofisini kurmuş çok sayıda kadın var.

Yakın zamanda “Feminizm ve Mimarlık” ve “Mimarlık-taki Kadınlar” için yeni bir gündem öngören, aynı anda farklı cephelerde işleyen, *ArchiteXX* gibi profesyonel kadın gruplarının canlanması da şaşırtıcı değil.

Benim önerilerim şunlar:

AIA (Amerikan Mimarlar Enstitüsü) kadınların meslekteki ilerlemesini sürdürmek ve desteklemek için girişimlere öncülük edebilir ve etmelidir.

- Çeşitli konularda (genç meslektaşlarımızın talep ettiği gibi) güvenilir veriler elde etmek için ulusal bir çalışma yürütebilir.

- Ülkenin en büyük mimarlık ofisleriyle kapalı bir toplantı düzenleyip kadınların karar alıcı pozisyonlara dahil edilmelerinin veya bu oranı artırmanın ve kadınların profesyonel olarak yükselişini sağlamanın yollarını görüşebilir.

- Ofislerin ücretli ya da çalışan hakkı olarak sunacağı çocuk bakım modülleri için bir yarışma düzenleyebilir.

- Terfiler için, yapılan ulusal çalışma temel alınarak ofislerin ve üniversitelerin uygulayacağı bir programla net bir yol haritası çizebilir.

- Eşitliğe ulaşan firmalar için, Jeanne Gang'ın ofisi gibi, özel bir ödül belirleyebilir.

- Detay çizimleri ve proje yönetimi gibi, mükemmelliğe ulaşmada mimari tasarım kadar önemli olan ve kadınların daha yüksek oranda çalıştığı önemli alanlara öncelik veren bir ödül sistemi geliştirebilir.

Bu bir "Yes, we can!" listesinin sadece başlangıcı.

Söylem ve Yayınlar

Söylem yaratımı bir disiplini değiştirmenin temel ilkesidir. Bağımsız topluluklar tarafından feminizm ve mimarlık üzerine uluslararası bir bülten oluşturulabilir. Aklımda *Heresies*'in 15 yıl boyunca ayakta kalmasına ve sanat dünyasına ilham vermesine imkan veren modeli var; belli bir konuya odaklanmış kolektiflerin kurucu üyelerinin yardımıyla, onlar tarafından yayına hazırlanan tematik sayılara dayalı

bir model. Veya yakın zamanda yeniden düzenlenen o ünlü *Women Choose Women* sergisinin modelindeki gibi sergiler finanse edilebilir.

Eğitim ve Mezunların Desteklenmesi

Mimarlık okulları, elbette, daha çok kadın öğretim görevlisi işe almalı ve desteklemeli, hemen. Meslektaşlar arası saygının, bir mentora sahip olmaktan daha etkin bir başarı faktörü olduğunu gösteren bulguları dikkate almalılar. Bu bulgular gösteriyor ki kadınlar için fırsat yaratımında diploma sonrası mezun teması, kadın bir mentora sahip olmaktan daha önemli. Bu temas da genç mezunların, mezuniyet sonrası hassas yıllarında kuramsal proje veya yarışmalar için tasarım fikirlerini sunduğu forum ya da iş geliştirme merkezi şeklini alabilir. Ya da projelerin sunum ve inceleme için seçildiği, farklı okulların yer aldığı, hatta belki de uluslararası, online bir kaynak yaratılabilir.

Akademi

Akademiye ve feminist bilim insanlarına da büyük sorumluluklar düşüyor. Bunlardan bazıları:

- Yakın zaman antolojilerinin yarattığı zararı geri almak, ki buna Karen Burns'un *A Girl's Own Adventure* makalesinde genişçe işlediği, feminist teorinin mimarlıktaki kısıtlı temsiliyeti konusu da dahil.

- Kadın çalışmalarının tarihte yer alması için kıstasların yeniden tanımlanması, erkek egemen kurumun kriterlerinin sorgulanması.

- Kadın çalışmalarının tarihte yer alması, sadece birkaç kadının isminin tarih sayfalarında görüldüğüne emin olmak değil, bu işlerin benzer fikirler üzerine çalışan erkeklerin çalışmalarıyla ilişkili olarak değerlendirilmesidir. Yararlı

olabilecek kimi örnekler düşünebilirim; Mies van der Rohe'nin *Tuğla Ev'i* ve Mary Otis Stevens'in Lincoln Massachusetts'deki konut projesi ya da Peter Esienman'ın Columbus Ohio'daki 1983 tarihli *Wexner Center* önerisi ile 1980 yılında önerdiğim ve tarihsel olarak bölümlendirilmiş bir peyzajdan oluşan park projem *Ellis Island* gibi.

Bu listeyi sonuca varmayan bir yerde bırakmalıyım ama -hiçbir zaman- bir sonuç olmadığını ve gerçekleştirmek istediğimiz her türlü gündemin sadece birkaç yıllık bir geçerliliği olduğunu hepimize hatırlatmak istiyorum. Feminizm ve Mimarlık üzerine söylem, kadınların sayısı arttıkça gelişmeye devam edecek. Şimdi yapmamız gereken bu gelişimin bir sonraki evresi için mevzumuzu kesin bir şekilde ifade etmektir.

Teşekkürler.

Konuşmamın üzerinden geçen neredeyse beş yıllık sürede, feminizmi sosyal ve siyasal hayatın ön saflarına taşıma hareketi birçok ülkede gözle görülür şekilde arttı. Her şeyden önemlisi, kadınlar amaçlarımıza ulaşma yolunda dayanışmayı yeniden keşfettiler ve çok sayıda erkek de erişim ve fırsat eşitliğini desteklemek için oradaydı. 1960'lar ve 1970'lerde, iş hayatı, yüksek öğrenim ve diğer alanlarda entegrasyon talepleri için kamusal söylemi ele geçirdiğimizde, ikinci dalga denilen feminizmin bir parçasıydım. Ama bunun sonucunda acımasız birçok karşı tepkiye de maruz kaldım. Politik gündemi ırk, cinsiyet ve sömürge sonrası sorunlara doğru genişletmek için çalışan birçok feminist akademiye sığınmak istedi, bu Tokenizmin saklı zararlarını kabul etmek anlamına gelse de. Şu an yaşadığım yer olan İspanya'da ve daha birçok ülkede gerçekleşen o dev yürüyüşlerde en görünür olan kadınlar 20'li yaşlardakiler ve onlardan çok daha yaşlı olanlar, büyük olasılıkla önceki aktivizmlerini de kamuya açık olarak yapmış anneanneleri. Şimdilerde kadınların küresel ısınmayı durdurma ve ABD'de şiddeti engelleyip silah satışlarını kontrol etme taleplerinde ön sıralarda olması tesadüf değil. Hiç şüphesiz buna karşı da -halihazırda deneyimlediğimiz- ters tepkiler olacak, bu yüzden çeşitlilik ve kapsayıcılık için ve sosyal, ekonomik ve kültürel değişim için daha çok bastırma zamanı.

Şüphesiz, mimarlık kültürü ve mesleği de bu dördüncü dalga feminizmin yeniden şekillendirdiği birçok alanın içinde yer alıyor. Şimdilik, ABD'deki Architecture Lobby'nin talep ettiği doğrultuda, profesyonel hayatı ve aile hayatını uzlaştırmak için mesleğin iş gücü yapısını değiştirecek girişimler hala emekleme aşamasında. *WikiD* gibi uluslararası bir proje, *Un día, una arquitecta* gibi web siteleri ve tasarımda kadının katkısına dikkat çeken pek çok ödül örneğinde görüldüğü gibi kadın tasarımcıların işlerini görünür kılmaya ve tanıtmaya odaklı çalışmalar daha ileri düzeyde

Kadınların mimarlık tarihine dahil edilmesi ya da bu görünürlüğün mükafatını elde etmesi, en azından ilk dönemlerde, erkekleri dışlayan araçların kullanılmasını gerektirmiş olabilir, tıpkı erkeklerin kadınları çok uzun süre dışladığı gibi.

Fakat böyle dışlamalar, mimarlık kültüründe mesleki eşitliği sağlayacak değişimler olamaz.

Belki de kimin ödüllendirildiği sorunu şimdi yoluna girdiğine göre, **neyin** ödüllendirildiğine odaklanmamız gerekiyor. Mimarlık her zaman en yüksek onur derecesini kendine özel bir biçimsel stil geliştirmiş mimarlara saklamaya devam ederek sanatların en ağır ilerleyeni oldu ki bu da üzücü bir şekilde mimarların çevreyi inşa etme süreci üzerinde ne kadar az kontrolü olduğunu itiraf etmek anlamına geliyor. Feminist değerlerin, mesleği profesyonel işbirliklerine ve kadın-erkek arasında adil rekabete doğru geliştirebileceği pek çok alandan bazıları şöyle: kapsayıcılığı teşvik eden projeleri ödüllendirmek ve görünür kılmak, atık azaltımı ve enerji tasarrufuna katkıda bulunmak, kadınları ikincil konuma iten mekansal kalıpları değiştirmek, dünya çapında yoksul kadınların kullanabilmesi için yeni yapım teknolojilerinin geliştirilmesini desteklemek ve işbirliği estetiğini kuramsallaştırmak ve desteklemek. Bu tür girişimler tüm mimarların daha adil bir dünya yaratımının parçası olması için gerekli.

Susana Torre, neredeyse 50 yıllık mimari deneyiminde feminizm ve mimarlık arasındaki ilişkiyi birçok kez incelemiş -ve deneyimlemiş- bir mimar, eleştirmen ve eğitimci. Torre 1977'de küratörlüğünü yaptığı *Amerikan Mimarisinde Kadınlar* sergisinden hareketle mimarlık ve feminizm ilişkisini farklı ölçeklerde boyutlandırıyor. Feminizmin toplumsal bir hareket olarak akademide, evlerde ve kentlerde nasıl değişimler yarattığını ve gelecekte de hayatlarımızda neleri değiştirebileceğini anlatıyor.

Mimarlık ve Feminizm, Torre'nin 2014'te *Feminizm ve Mimarlık: Kuşaklararası Konuşmalar* programında verdiği konferansı ve bu baskıya özel yazdığı son sözü içeriyor.

"Konuşmamın üzerinden geçen neredeyse beş yıllık sürede, feminizmi sosyal ve siyasal hayatın ön saflarına taşıma hareketi birçok ülkede gözle görülür şekilde arttı. Her şeyden önemlisi, kadınlar amaçlarımıza ulaşma yolunda dayanışmayı yeniden keşfettiler ve çok sayıda erkek de erişim ve fırsat eşitliğini desteklemek için oradaydı."

ondokuzonbir

her şey mimaridir everything is architecture